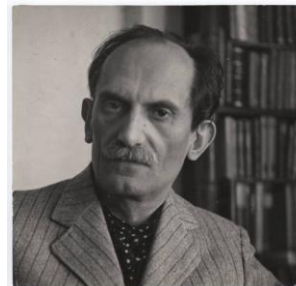


A próféta alakjának megjelenítése Babits Mihály Jónás könyve című alkotásában

Bevezető gondolatok

Az 1930-as évek során Babits Mihály (1883-1941) olyan befolyásos irodalmi intézménnyé vált, mint korábban Kazinczy Ferenc vagy Vörösmarty Mihály. 1933-tól kezdve egyedül szerkesztette a *Nyugatot*, tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, ő döntött a Baumgarten-díj odaítélésében. Eközben a világ megállíthatatlanul sodródott egy újabb nagy háború felé, szaporodtak a vészjósló jelek belföldön és külföldön egyaránt. A költő pedig egyre több egészségügyi panasszal, betegséggel küzdött; 1938 telén megműtötték a torkában növekvő daganatot, minek köszönhetően elvesztette a hangját. Utolsó nagy versének, a *Jónás imájának* kezdő sora egyszerre értelmezhető szinte szó szerint és átvitt értelemben: „Hozzám már hűtlen lettek a szavak”. Még néhány évet élt, de ezekben az utolsó években hatalmas mesterművek keletkeztek; közülük is kiemelkedik a *Jónás könyve* (1937-1938).



A tétel kifejtése

Hasonlóságok és eltérések. A négy részből álló hosszú vers, a *Jónás könyve* tulajdonképpen **parafrázis**: a bibliai *Jónás próféta könyvét* követi témájában, szerkezetében. Azonban már a cím is jelzi az eltérést az *Ószövetség* különös történetétől: kimarad belőle ugyanis a *próféta* szó, amely mindkét műnek kulcsfogalma. Mit is jelent ez a **hiány**? Ehhez először vizsgáljuk meg, miért is annyira különös a *Jónás próféta könyve*: az *Ószövetség* prófétái könyvei közül ez az egyetlen olyan könyv, amely nem a próféciákról, hanem a próféta személyéről, magatartásáról szól. Emellett **meseszerűsége** miatt is kiemelkedik a Biblia többi szövegrésze közül. Mind a bibliai, mind a babitsi Jónás a kapott feladat teljesítése helyett kezdetben szeretné inkább a hiányt „megtestesíteni”: elfut a próféta szerep elől.

Egy kicsit bűnösebb figura. A két Jónás-figura azonban sok szempontból eltér egymástól. Babits Jónása sokkal **esendőbb**, vagyis sokkal emberibb a bibliai alaknál: míg az ószövetségi történet hőse a viharba került hajó fedélzetén maga kéri, hogy társai dobják vízbe, mert az ő megfutamodása miatt bünteti őket az Isten, addig a babitsi figura inkább azt kéri, hogy „Hagyjatok itt megbujni a fenéken”. Miután pedig a hal gyomrában bűnbánatot gyakorolt, és valóban elment Ninivébe a város ellen „kiáltani”, a városban – a bibliai történettel ellentétben – nem hallgatnak a szavára, inkább kigúnyolják: úgy tűnik, dühe **jogosabb**, mint bibliai tükörképéé, hiszen a prófétái könyvben a város teljes lakossága azonnal bűnbánatot gyakorol. Jónás azonban elkövet még egy bűnt: noha az ő feladata csak a prófétálás lenne, magára vállalja a város elpusztításának küldetését is, vagyis **túllépi a saját hatáskörét**.

A tök példázata. Babits hatalmas költeménye nemcsak szövegében, stílusában (rendkívül sok benne az élőbeszédszerű fordulat, amely archaikus kifejezésekkel keveredik), hanem szerkezetében is eltér a bibliai könyvtől. Erre az egyik legszemléletesebb példa a tök-példázat. A *Jónás könyve* negyedik részének a vége jócskán kibővíti az eredeti cselekményt: az enyhet adó bokor Babitsnál a kissé közönségesen és mulatságosan hangzó tök, melynek veszte miatt még inkább **lefokozott** Jónás siráma, és még nagyobb a **kontraszt** a növény iránt és a város iránt érzett szánalom között; igen élesen világít rá az emberi **korlátoltságra**. Jóllehet nem bánta meg minden ninivei a bűneit, néhány emberre azonban hatottak Jónás szavai; az Istennek ez is elég, hogy esélyt, időt adjon a bűnös városnak. Végezetül az Úr hosszan tanítja Jónást, mire válaszul hősünk csak hallgat, amit értelmezhetünk egyszerű **beletörődésként** is, de úgy is, hogy végre **hinni kezd**. Babits nem adja kezünkbe a kulcsot, emiatt mindkét értelmezési lehetőség komplex módon, egyformán is érvényes lehet.

Lirai önéletrajz. A bibliai szöveget megidéző vers tehát a próféta szerep kötelezettségeinek témáját építi tovább. Azonban ha távolabb lépünk a szoros szövegértelmezéstől, új értelmezési lehetőségekkel is számolhatunk. Babits Mihály kései költészete – egyébként a későmodern trendeknek megfelelően – jellemzően az én problematikus mivolta köré épül. Ki vagyok én? Mi a szerepem a világban, mi a szűkebb

közösségemben? Ha Jónást a költői én tükörképének, **alkmásának** tekintjük, akkor a felszíni a felszíni történet mögött kirajzolódik egy sajátos lelki önéletrajz, amely a költői **szerepfelfogással való küzdelmet** is jelentheti. Életrajzi kapcsolatokat is találhatunk, hiszen a költő első pályaszakaszában inkább taszította magától a közéleti („prófétai”) szerepet – a váltást az 1916-os *Húsvét előtt* című heves érzelmeket mozgató háborúellenes verse jelentette. Ebből a nézőpontból a *Jónás könyve* egyfajta **számadásnak** is tekinthető, melyben a költő végigtekint életén, és azt látja, hogy hiába próbált, nem tudott elfutni bizonyos szerepek elől.

A tétel összegző leírása

Babits életművének egyik záró darabja a *Jónás könyve*. Bibliai parafrázis ez a hatalmas vers, ám egyszersemind lírai önéletrajz is, amelyben a lírai én önmagát Jónás figurájába tükrözi, és így rajzolja meg a próféta szerep problematikusságát. A szerepfelvétel – ahogy az ironikus hangvétel is – eltávolító, elidegenítő hatású, ám egyszersemind objektívabb megfigyelésre is lehetőséget nyújt.